

Ключевые слова: Украинский тайный университет, политехника, ректор, преподаватели, студенты.

The article displayed the activities of the Ukrainian secret university in Lviv during 1921–1925. Difficult existence circumstances of this and other illegal institutions of the higher education, where the Ukrainians of Galicia studied are shown. On the basis of various sources information about the teachers who work there is collected. The author concluded that the secret Ukrainian schools were established in the wake of the total resistance against the Polish occupation as a natural product and the continuance of the revolutionary liberation movement 1918–1919.

Keywords: Ukrainian secret university, polytechnic, rector, professors, students.

УДК 94 : 7(477.86)

Іванна РОЗУМОВИЧ

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ СТАНИСЛАВОВА В ПЕРІОД ЗУНР

У статті на основі аналізу архівних документів, тогочасної галицької періодики, монографічної літератури здійснено спробу охарактеризувати розвиток культури в м. Станиславів періоду Західно-Української Народної Республіки. Обґрунтовується роль прогресивної української інтелігенції в розгортанні національно-культурного відродження у сфері мистецтва в період національно-визвольних змагань західних українців. Розкрито діяльність культурно-мистецького товариства “Молода громада”.

Ключові слова: Станиславів, культура, мистецтво, театр, “Молода громада”, “Станиславівський Боян”, капела О.Кошиця.

Утворення Західно-Української Народної Республіки було однією з найважливіших подій національно-визвольних змагань галицьких українців. У період національного відродження й становлення державності завжди важливого значення набуває питання розвитку культурно-мистецького й духовного життя суспільства. Не був винятком цієї закономірності розвитку державно-політичного буття Станиславів у період ЗУНР.

Мета статті полягає у висвітленні культурно-мистецького життя української громади м. Станиславів у час територіального існування західноукраїнської держави (1918–1919 рр.). Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: дослідити музичне життя української громади, охарактеризувати роботу театральних труп Станиславова, простежити діяльність культурно-мистецьких товариств у період ЗУНР.

Велику кількість інформації з досліджуваної проблеми почерпнули з періодичних видань інституцій і повітових органів влади ЗУНР: “Республіка” (лютий 1919 р.), “Нове життя” (лютий – травень 1919 р.), “Станиславівський Голос” (грудень 1918 р.) та ін.

Культурно-мистецьке життя в період ЗУНР відображено в дослідженнях українських авторів: В.Яковишина¹, І.Полякової та І.Дейчаківської², М.Черепанина³, О.Левади⁴, В.Морозюка⁵, проте особіно не зверталася увага на вивчення проблеми культурно-мистецького життя в м. Станиславів.

З початком ХХ ст. у Станиславові почали діяти українські театри та товариства, які активно сприяли розвитку національно-культурних процесів у період ЗУНР і міжвоєнний час. У 1918 р. у Станиславові виникла “Молода громада”. Згідно зі статутом, товариство було “осередком політичного, наукового і товариського життя молоді української трудової інтелігенції”. Загальні збори “Молодої громади” відбулися 25 листопада 1918 р. На збори зібралася численна академічна молодь, учителі, українські офіцери й представники українського жіноцтва. Їхнє завдання передбачало згуртування молодих сил заради з’єднання всіх етнографічних українських територій в одну незалежну самостійну державу. Члени товариства щонеділі

здійснювали виступи в Народному домі. “Молодою громадою” урядована бібліотека, яка складалася з трьох частин – бібліотечних фондів товариств “Просвіта”, “Українська молодь” і студентської, яку впорядкував В.Янович. Товариство “Молода громада” у Станиславові заснувало архів, у якому почали нагромаджувати тогочасні друковані видання: брошури, газети, листівки та плакати, щоб акумулювати матеріали для майбутніх дослідників⁶.

Заходами товариства “Молода громада” 22 грудня 1918 р. у приміщенні Народного дому відбувся літературний вечір. Товариство “Молода громада” у Станиславові започаткувало заслуховування рефератів зі сфери шкільництва. Одним з доповідачів став учитель станиславівської гімназії Володимир Бригідер, який наприкінці 1919 р. виступив з повідомленням “Реформа середнього шкільництва”. Його доповідь викликала значне зацікавлення. На нараду прийшов і колишній голова Центральної Ради М.Грушевський, який із цієї проблеми висловив свої міркування⁷.

Велику увагу варто приділити дослідженню театрального життя міста. “Український Народний Театр ім. І.Тобілевича в Станиславові був спочатку аматорським гуртком”, – писала у своїх спогадах артистка театру О.Бенцаль-Карп’як⁸. Як свідчать очевидці, заходами станиславівського лікаря й громадського діяча В.Яновича в 1911 р. у місті засновано Український народний театр ім. І.Тобілевича. Активно розвивався театр до початку Першої світової війни. У роки лихоліть (1914–1918) мистецька інституція перестала функціонувати. Нова сторінка діяльності театру охоплювала 1918–1920 рр. і була пов’язана з мистецьким відродженням у ЗУНР⁹. Театр відновив свою роботу в грудні 1918 р. у м. Коломия. Слава про його діяльність дійшла до Станиславова, де в часописі “Нове життя” був надрукований такий відгук: “Від початку грудня 1918 р. грають на сцені “Народного Театру ім. І.Тобілевича” в Коломиї такі відомі артисти кращих українських театрів: п. п. Осиповичева, Юрчакова, Балевиц і Балевицева. Театр грає добре і з гарними успіхами”. У той період театр здійснив перші гастролі. 8 січня 1919 р. трупа побувала в Станиславові і в залі Товариства ім. С.Монюшка з успіхом дала свою першу виставу – драму “Степовий гість” Б.Грінченка в п’яти діях¹⁰.

У Станиславові в роки національно-визвольних змагань було організовано також Український чернівецький театр, який спочатку діяв у Чернівцях, з успішними гастролями об’їхав усю Буковину. Захоплення румунськими військами в листопаді 1918 р. Буковини поставило театр у безнадійне становище й тому актори переїхали в Галичину. Отже, Український чернівецький театр опинився в Станиславові, де працював від січня до травня 1919 р. під керівництвом Михайла Онуфрак, щоправда, адміністративним директором був І.Когут. Театр грав постійно в Станиславові в залі Монюшка до травня 1919 р., тобто до часу, коли під проводом Й.Стадника постав державний театр ЗОУНР¹¹. У 1919 р., після загарбання Західної України Польщею, керівник театру І.Когут потрапив до польського полону, а після виходу з в’язниці організував у Станиславові “фаховий театр” при товаристві “Українська хата” (давали вистави двічі на тиждень).

Тісно пов’язана з Галичиною діяльність наддніпрянської Української республіканської капели під керівництвом О.Кошиця, ідея та ініціатива заснування якої належить Симону Петлюрі. 31 березня 1919 р. хорова капела зробила першу зупинку в Станиславові. У часописі “Сучасність”, який видавався в Мюнхені українською діаспорою, розміщено цікаві спогади члена капели Кирила Миколайчука про той період. За його словами, приїзд капели викликав велике зацікавлення не лише галичан, але й іноземців, які тоді перебували в столиці ЗУНР¹². Пам’ятним став перший концерт Української республіканської капели, який 11 квітня 1919 р. мала нагоду почути станиславівська публіка. Виконувалися канти й псалми в музичному опрацюванні, колядки, з яких особливо до вподоби припала колядка “Ой там грають кобзарі”, аранжована К.Стеценком¹³. Зал театру ім. С.Монюшка був переповнений ущерть. Людей, як згадував К.Миколайчук, стільки стояло, як і сиділо. Всі захоплено аплодували. Дохід від концерту призначався на потреби Українського Червоного Хреста¹⁴. Два наступні концерти в Станиславові відбулися 14–15 квітня. Капела співала колядки та щедрівки, перед кожним номером пояснення давав диригент О.Кошиць. Були виконані декілька народних пісень: “Ой пряду, пряду”, “Щедрик”, “Прилетів сокіл”. Заключний концерт завершився піснею “Живи, Україно”. Після його закінчення капелу й присутніх у залі стрільців вітав отаман Пилькевич, підносячи заслуги

одних за те, що їдуть у світ показати українську культуру, інших – за те, що зі зброєю в руках захищають волю України. На знак високого пошанування таланту капели її артистам від імені Станиславівського осередку музично-хорового товариства “Боян” було вручено лавровий вінок і вшановано дружньою вечерею, де їх тепло вітали представники “Бояна” Барановський, Киселівський. Артистів капели, як підкреслювалося у вітаннях, цінували не лише за високу мистецьку майстерність, але й за ідею, якій вони взяли послужити, – “ідею возвеличення перед всім світом нашої народної пісні”¹⁵. 16 квітня хорова капела при великому зібранні мешканців міста залишила Станиславів. На вокзалі відбувся імпровізований концерт. У тогочасній пресі зазначено, що приїзд і виступи капели “... можна назвати епохальною подією в музичному і взагалі інтелектуальному житті нашого міста”¹⁶.

У Станиславові гостював з двома виставами мандрівний театр львівської “Руської бесіди” під керівництвом Катрі Рубчакової. Згодом до цього міста прибув з драматичними виставами театральний колектив колишнього театру львівської “Руської бесіди” під дирекцією Василя Коссака. У залі товариства ім. С.Монюшка ставилися такі п’єси: “Ой не ходи, Грицю”, “Хмара”, “Запорожець за Дунаєм”, “Нещасне кохання”. Ці гастролі сприяли розвитку театрального життя в місті¹⁷.

У Станиславові, проїздом до Італії, Франції й Америки, виступила з концертом відома артистка Марія Щекун-Коломийченко. Характеризуючи її вокальні дані, невідомий рецензент відзначав: “В артистки величний голос, повний металічного звуку, гучний і сильний, притім добре вишколений, її жанр – героїчний сопрано з темним, альтовим тембром...”. Незабутне враження в публіки викликав виступ гостя з Наддніпрянщини Василя Ємця. У його виконанні прозвучали народні пісні “Дума про смерть козака Бандуренка”, “Та не жур мене, мати”, співані високо баритоновим голосом у мистецькому акомпанементі на бандурі¹⁸.

Українське музично-хорове товариство “Станиславівський Боян”, долаючи нелегкий шлях становлення та розвитку, залишило помітний слід в історії краю. Засноване 1896 р., активно діяло в часи ЗУНР. При ньому існував музично-драматичний гурток і видавалася нотна література. Діяльність товариства охоплювала різні сфери: просвітницько-пропагандистську, освітньо-виховну, концертно-виконавську, видавничо-публіцистичну¹⁹. “Станиславівський Боян” був одним зі значущих осередків української культури, навколо якого концентрувалося мистецьке життя міста й регіону. Визначальною ознакою, яка відрізняла “Боян” від інших об’єднань, зокрема “Просвіти”, “Руської бесіди”, було прагнення до професіоналізації його музичної діяльності. Поєднавши під своїм крилом кращі виконавські сили, товариство зуміло створити хоровий колектив, який у роки творчого розквіту не поступався рівнем провідним хорам Галичини²⁰.

У часи ЗУНР діяла перша українська музична школа в Галичині, відкрита 15 вересня 1902 р. “Станиславівським Бояном”. Артистичне керівництво взяв на себе Д.Січинський. Серед основних предметів були: “1) наука елементарних засад музики; 2) наука гармонії, композиції, інструментарії, історії і естетики музики; 3) наука гри на фортепіано; 4) наука гри на скрипці та інших смичкових інструментах; 5) наука співу сольного і хорового”. Для викладання в школі були запрошені відомі педагоги²¹.

Як бачимо, важливим чинником розвою культурного життя Станиславова було театральне мистецтво, яке знайшло свій вияв у процесі організації музично-драматичних товариств. Специфіка регіональних традицій, продиктована поліетнічністю, визначила створення різнонаціональних театральних осередків, серед яких провідними були польський театр ім. О.Фредра, український театр ім. І.Тобілевича та єврейський театр ім. А.Гольдфадена. Відкриття на теренах Галичини однієї з перших українських музичних шкіл нової формації при хоровому товаристві “Станиславівський Боян” стало етапною подією історії культурних змагань за національну освіту.

Культурно-мистецьке життя українців Станиславова в період ЗУНР – відкрита, нелінійна, етносоціокультурна система, яка була унікальним феноменом людської діяльності та є важливою складовою регіональної й усеукраїнської культурно-мистецької спадщини.

На жаль, через обмежені рамки дослідницької праці та брак документальних джерел не вдалося розкрити такі аспекти культурно-мистецького життя української громади м. Станисла-

вів у період ЗУНР (1918–1919), як: характеристика репертуару театрів, діяльність музично-хорових колективів навчальних закладів міста. Доцільно опублікувати виявлені маловідомі документи з культурно-мистецького життя краю досліджуваного часу.

1. Яковишин В. Питання освіти, культури й мистецтва в діяльності ЗУНР / В. Яковишин // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. X–XI. – С. 64–71.
2. Полякова І. Діяльність Українського Народного Театру ім. Івана Тобілевича / Ірина Полякова, Ірина Дейчаківська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – Вип. VI. – С. 51–63.
3. Черепанин М. В. Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX ст.) : монографія / Мирон Черепанин. – К. : Вежа, 1997. – 328 с.
4. Левада О. Пісні, що звучали під гуркіт канонади / О. Левада // Єдність. – 1999. – 20 листоп.
5. Морозюк В. Галицький театр ім. І. Тобілевича / В. Морозюк // Галичина. – 1998. – 16 лип. – С. 8; його ж. Капела Кошиця // Літопис Червоної Калини: Скрипторій історичної прози. – Львів, 1997. – Т. 7.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛІ України), ф. 309 Наукове товариство ім. Т. Шевченка, м. Львів. 1873–1944 рр., оп. 1, спр. 262. Статут товариства “Молода громада” в Станиславові (1919), арк. 1–3.
7. Товариство “Молода Громада” // Станиславівський Голос. – 1918. – Ч. 10. – 6 груд. – С. 1.
8. Бенцаль-Карп’як О. Український Народний Театр ім. І. Тобілевича / О. Бенцаль-Карп’як // Альманах Станиславівської землі. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 578.
9. Полякова І. Назв. праця. – С. 53.
10. Морозюк В. Назв. праця. – С. 8.
11. ЗУНР. 1918–1923: ілюстрована історія. – Львів ; Івано-Франківськ : Манускрипт–Львів, 2008. – С. 463.
12. Левада О. Назв. праця. – С. 4.
13. Морозюк В. Назв. праця. – С. 497.
14. ЗУНР, 1918–1923: ілюстрована історія ... – С. 479.
15. Морозюк В. Назв. праця. – С. 498.
16. Виступ капели О. Кошиця // Републіка. – 1919. – Ч. 61. – 13 квіт. – С. 4.
17. Тищик Б. Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923 рр.) / Б. Й. Тищик, О. А. Вівчаренко. – Коломия, 1993. – С. 298.
18. Черепанин М. Назв. праця. – С. 158.
19. Яковишин В. Назв. праця. – С. 67.
20. Ставничий І. З театрального життя у Станиславові / І. Ставничий // Альманах Станиславівської землі. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 574.
21. Черепанин М. Назв. праця. – С. 109.

В статтє на основаннї анализа архивных документов, галицкой периодики, монографической литературы осуществлена попытка охарактеризовать развитие культуры в г. Станиславо́ве периода Западно-Украинской Народной Республики. Обосновывается роль прогрессивной украинской интеллигенции в развитии национально-культурного возрождения в сфере искусства в период национально-освободительной борьбы западных украинцев. Раскрывается деятельность культурно-художественного общества “Молодое общество”.

Ключевые слова: Станиславов, культура, искусство, театр, “Молодое общество”, “Станиславовский Боян”, капелла О.Кошиця.

In the article on the basis of analysis of the archived documents, that time Galician periodicals, monographic literature the attempt to characterize the cultural development in Stanyslaviv in the period of the Western-Ukrainian People's Republic carried out. The role of the progressive Ukrainian intelligentsia in the cultural revival in the field of art in the period of national liberation struggle of the Western Ukrainians is obtained. The activity of cultural and art society “Young society” is overlooked.

Keywords: Stanislaviv, culture, art, theatre, “Young society”, “Stanislaviv Boyan”, choir of O.Koshyts.